

GEOGRAFIJA V ANTIKI IN PRIKAZI SLOVENSKEGA OZEMLJA IZ TEGA ČASA

dr. Darko Ogrin

Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana

e-pošta: darko.ogrin@ff.uni-lj.si

Strokovni članek

COBISS 1.04

DOI: 10.4312/dela.48.2.95-114

Izvleček

V prispevku je prikazan razvoj geografije v antiki s pomočjo kombiniranja spoznanj iz tuje in domače strokovne literature. Teoretična in metodološka spoznanja iz antike so osnova, na kateri je slonel razvoj vede v naslednjih stoletjih. Širše območje današnjega slovenskega ozemlja je bilo v antiki slabo poznano, še posebej notranjost dežel ob severnem Jadranu.

Ključne besede: zgodovina geografije, razvoj geografske misli, antični geografi, antični viri, severni Jadran

GEOGRAPHY IN CLASSICAL ANTIQUITY AND PRESENTATION OF THE SLOVENIAN TERRITORY IN THAT TIME

Abstract

The paper presents the development of geography in Classical antiquity by means of combining the findings in foreign and native expert literature. Classical findings, both theoretical and methodological, are the basis which has supported the development of this discipline throughout the following centuries. The broader area of the present-day Slovenian territory was poorly known in Classical antiquity, in particular the inland parts of the countries around the Northern Adriatic Sea.

Keywords: history of geography, evolution of geographical thought, geographers of Classical antiquity, antiquity resources, Northern Adriatic

I UVOD

Geografija je danes uveljavljena akademska disciplina, geograf pa ustaljen izraz za strokovnjaka, ki se teoretično in (ali) praktično ukvarja z njo. Pred razcvetom znanosti in študija na univerzah v 19. stoletju pa ni bilo tako. Čeprav so že stari Grki poznali in uporabljali besedo geografija za opisovanje Zemlje, v antiki, v srednjem veku in obdobju velikih geografskih odkritij niso poznali specializirane znanstvene discipline s tem imenom in tudi ne 'poklicnih geografov'. Podobno je bilo tudi z drugimi vedami, razen morda z matematiko, teologijo in astronomijo, saj so se znanosti specializirale šele v novem veku. Z geografijo so se ukvarjali učenjaki različnih profilov; geografija je bila le ena od panog, ki so se ji posvečali, saj so k znanosti pristopali na celosten način. Eratosten (276–194 pr. n. št.), ki ga danes tudi najuglednejše enciklopedije (na primer Encyclopaedia Britannica, 2017) uvrščajo med pomembnejše pripadnike naše vede in je kot prvi uporabil besedo geografija (γεωγραφία), je bil tudi pesnik, matematik in astronom. Tudi Bernhard Varenius (Varen), pomemben predhodnik moderne geografije v 17. stoletju, ki je napisal za razvoj geografije zelo pomembno knjigo *Geographia generalis* (Splošna geografija), ni bil geograf. Študiral je matematiko in medicino, kariero je začel kot zdravnik. Šele pod vplivom prijateljev in velikih geografskih odkritij se je navdušil za geografijo (Warntz, 1989). Geografska odkritja so za geografijo navdušila tudi Alexandra von Humboldta, ki ga imamo ob Carlu Ritterju za utemeljitelja moderne geografije v prvi polovici 19. stoletja. Humboldt je študiral fiziko, filologijo, arheologijo, tudi geologijo, rudarstvo in ekonomijo (James, Martin, 1993).

Kot geografska dela (ali tudi geografska) prepoznavamo do začetkov univerzitetne geografije raznovrstna prizadevanja, ki so pripomogla k širitvi in poznavanju t. i. geografskega obzorja. To so večinoma opisi domačih krajev in dežel, odkrivanje, opisovanje in kartografsko prikazovanje tujih dežel ter Zemlje kot planeta in njenega položaja v vesolju (Osončju). V teh delih ne najdemo samo zametkov moderne geografije, ampak tudi nekaterih drugih današnjih znanosti. Številna med njimi bi lahko označili zgolj za potopise ali mite, nekatera so na meji resnice, po današnjih merilih bolj umetniška kot strokovna dela. Eno od osrednjih vprašanj, na katerega so skušala odgovarjati, je bilo: »Kje je kaj, kakšno je?« Opisovanje je prevladovalo nad pojasnjevanjem. Pojasnjevanje in razumevanje je stopilo v ospredje šele ob koncu obdobja velikih geografskih odkritij, ko so bile razsežnosti geografskega obzorja večinoma razkrite in se je tudi na osnovi nakopičenega znanja, ki so ga prinesla geografska odkritja, začela razvijati sodobna znanost in znotraj nje tudi moderna geografija.

Do nastanka moderne geografije so geografska znanja uvrščali med različne vede. Strabon (Στράβων, *Strábon/Strábo*), avtor obsežnega dela z naslovom *Geographica* (Geografija), ki je živel na prehodu v naše štetje, jih je uvrščal v filozofijo. Filozofija v prvotnem pomenu (ljubezen do modrosti) je tedaj obsegala večino znanja in iz nje se je kasneje razvila znanost. Bernhard Varenius je prišteval geografsko znanje k matematiki, saj se je geografija ukvarjala tudi z obliko, velikostjo, gibanjem Zemlje, njenim položajem v vesolju ipd. (Warntz, 1989). Celo Immanuel Kant, filozof iz 18. stoletja, ki je kot prvi na univerzi poučeval geografijo kot samostojen predmet, jo je sprva imel skupaj z

zgodovino za eno vedo, kjer geografija obravnava pojave v prostoru, zgodovina pa v času. Kasneje se je zavzemal za geografijo kot samostojno vedo.

Zaradi naštetega je zgodovina geografije (pa tudi ostalih ved) zelo kompleksen pojem, saj ne vemo, kdaj in kje se je veda o Zemljinem površju in človeku kot njegovem sestavnem delu pravzaprav začela. So njeni začetki v času visokih civilizacij in v antiki, kar je splošno prepričanje o začetku večine znanstvenih disciplin, ali je bilo to šele z začetkom študija geografije na univerzah? V pregledih razvoja geografske misli je ta dilema pogosto razrešena z razdelitvijo zgodovine geografije na dve obdobji: na t. i. klasično obdobje, do konca velikih geografskih odkritij, in obdobje moderne geografije, ki je nastopilo z univerzitetno geografijo. Ker v klasičnem obdobju ni obstajala geografija kot posebna znanstvena disciplina in s tem tudi ni bilo ‚poklicnih geografov‘, ga nekateri označujemo tudi za obdobje ‚geografije brez geografov‘ (Miquel, 1967; cit. po Burke, 2016) ali obdobje ‚geografije pred geografijo‘ (Staszak, 1995; cit. po Burke, 2016).

Namen prispevka je prikazati razvoj geografske misli v antiki. Nastal je na osnovi interpretacije več del, predvsem tujih, ki se ukvarjajo z zgodovino geografije kot znanstvene discipline, in je samo eden od možnih pogledov na njen razvoj. Med temeljna sodijo dela Hartshorna (1939), Clavala (1980), Jamesa in Martina (1993), Vreska (1997), Rane (2008), Holt-Jensena (2009) in Cresswella (2013), od domačih pa delo Vrišerja (2002), ki temelji na študijskem gradivu Ilešiča (1950). Ob splošnem pregledu razvoja geografije smo v drugem delu prispevka predstavili tudi najpomembnejša antična geografska dela, ki prikazujejo ali opisujejo današnje slovensko ozemlje.

2 PRISPEVEK ANTIČNIH UČENJAKOV K RAZVOJU GEOGRAFIJE

Splošno prepričanje je, da so začetki večine znanstvenih ved v obdobju visokih civilizacij (Egipt, Mezopotamija) in kasneje v antiki. Razvoj znanosti je neločljivo povezan z iznajdbo pisave pri Sumerjih, kar je omogočilo trajen zapis spoznanj. Na področju geografije je to pomenilo začetek opisov poti, krajev, pojavov, običajev, sedanjih in preteklih dogodkov pa tudi upodobitev prostora. Pojem geografija (opisovanje Zemlje) so prvi uporabili učenjaki iz Aleksandrije okoli leta 200 pr. n. št., pripisujejo ga Eratostenu. Navkljub starejšemu datumu nekaterih geografskih spoznanj in dejstvu, da so stari Grki le prevzeli (in nadgradili) nekatera znanja, do katerih so prišle druge civilizacije, prevladuje mnenje, da so antični Grki zastavili prve korake v razvoju geografije kot znanstvene vede. Tedaj so nastali prvi opisi krajev (topografije) in dežel (horografije), ki vsebujejo tudi podatke o naravnih in družbenih razmerah, v katerih ljudje živijo, ter temeljna matematičnogeografska dela o našem planetu.

Nekateri strokovnjaki, ki se ukvarjajo z zgodovino geografije (na primer James, Martin, 1993), so mnenja, da lahko štejemo za začetnika geografije **Homerja** (verjetno 8. st. pr. n. št.). Homer je poznan po epskih pesnitvah *Iliada*, ki jo štejejo tudi za zgodovinsko delo, in *Odiseja* (slovenska izdaja: Homer-Sovrè, 1984), ki jo lahko imamo za neke vrste geografski prikaz tedaj poznanega sveta. Prostor, ki ga opisuje Odiseja, je Sredozemlje.

James in Martin (1993) sta mnenja, da so Homerjevi opisi krajev izmišljeni, nekateri pa mislijo, da je avtor opisane kraje tudi dejansko obiskal. Zanesljivih dokazov za to ni, se pa nekateri strokovnjaki še v današnjem času ukvarjajo z identifikacijo krajev, ki jih opisuje Homer (na primer Salinas Prajs, 1985).

Slika 1: Odisej in sirene (po razglednici, zbirka: D. Ogrin).

Figure 1: Odysseus and the Sirens (after a postcard, collection: D. Ogrin).

2.1 Učenjaki iz Mileta

Eno prvih kulturnih središč antične Grčije, ki je bilo pomembno tudi za razvoj geografskega znanja in širjenje geografskega horizonta, je bilo mesto Milet na vzhodni obali Egejskega morja. Milet je bil pomorsko in trgovsko stičišče, kamor so trgovci in mornarji prinašali informacije o slabo poznanih in neznanih deželah severno od Črnega morja, v Aziji, krajih južno od Egipta in oddaljenih delih Sredozemlja. Hkrati je bil tudi stičišče sredozemskega in babilonskega kulturnega vpliva. Eden od trgovcev in poslovnežev iz Mileta, ki se je ukvarjal tudi z znanostjo, je bil **Tales** (Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, *Táles*; ok. 620–546 pr. n. št.). Za geografijo so pomembna njegova razmišljanja o obliki in položaju Zemlje. Zemljo si je predstavljal kot disk, ki plava na vodi. Za svoje trditve je iskal razlage, ki so izhajale iz meritev in opazovanj in ne iz teoloških prepričanj, kar je bilo v njegovem času bolj običajno. Zemlja naj bi po njegovi razlagi plavala na vodi, ker je lažja od vode in ima podobne lastnosti kakor les. Do tega spoznanja je prišel z opazovanjem ladij v pristanišču. Iz njega izhaja tudi njegovo prepričanje, da obstajajo plavajoči otoki (O'Grady, 2004).

Slika 2: Tales iz Mileta pri Velikih piramidah v Egiptu. S pomočjo svoje višine in dolžine sence ter sence piramid je izračunal njihovo višino (po razglednici, zbirka: D. Ogrin).

Figure 2: Thales of Miletus at the Great Pyramids in Egypt (after a postcard, collection: D. Ogrin).

Talesov učenec **Anaksimander** (Ἀναξίμανδρος, Anaxímandros; 609/610–546 pr. n. št.) se je v zgodovino geografije zapisal kot prvi, ki je narisal zemljevid tedaj poznanege sveta. Zemljevid se ni ohranil, so ga pa zelo dobro opisali miletski pisci. Zelo verjetno je, da se je Anaksimander zgledoval po babilonskem zemljevidu sveta, ki so ga izdelali na glineni plošči. V središče sveta so postavili Mezopotamijo in Babilon, skozi katerega teče

reka Evfrat, svet pa obdaja ocean v obliki kroga. Tudi Anaksimander je Zemljo upodobil v obliki kroga, ki ga obliva ocean. V središču je Sredozemlje, ki ga obkrožajo Evropa, Azija in Libija (starogrško ime za Afriko). Podobno kot drugi starogrški učenjaki si je tudi Anaksimander zastavljal vprašanje, kako je možno, če je Zemlja plavajoči disk, da Sonce zaide pod vodo in vzide na nasprotni strani. Ponudil je razlago, da je verjetno nekje daleč na severu veliko gorovje, okoli katerega potuje Sonce, senca, ki jo gorovje meče, pa povzroči noč (James, Martin, 1993).

Slika 3: Anaksimander s sončno uro. Anaksimander naj bi kot prvi izdelal sončno uro (po razglednici, zbirka: D. Ogrin).

Figure 3: Anaximander with a sundial (after a postcard, collection: D. Ogrin).

Tales in Anaksimander sta se ukvarjala s splošnimi matematičnogeografskimi in kartografskimi vidiki našega planeta, **Hekatej** (Ἑκαταῖος, Hekataios; ok. 550–476 pr. n. št.) pa je predvsem zbiral in urejal informacije, ki so prihajale v Milet, o znanih in manj znanih deželah, potoval je tudi po perzijskem cesarstvu. Svoj opis sveta je razdelil v dva dela. V prvem opisuje Evropo, v drugem pa Azijo in Libijo. Evropo in Azijo po Hekateju ločujejo Dardanele, Črno morje, Kavkaz in Kaspjsko jezero, Azijo in Libijo (tj. Afriko) pa Nil. Za Kaspjsko jezero je bil prepričan, da je povezano z oceanom. Opis sveta je opremil tudi z zemljevidom, ki je izboljšana različica Anaksimandrovega zemljevida sveta.

Stoletje kasneje je z nekaterimi Hekatejevimi razlagami, na primer z mejo med Azijo in Libijo (Afriko), polemiziral **Herodot iz Halikarnasa** (Ἡρόδοτος, Hērōdotos; 485–ok. 425 pr. n. št.). Trdil je, da je Rdeče morje primernejša meja med Azijo in Libijo (Afriko), saj med prebivalci levega in desnega brega Nila ni razlike. Herodot je bolj kot geograf poznan kot začetnik zgodovinskega pisanja, vendar zgodovinske dogodke umešča tudi v geografski kontekst. Je avtor ideje, da je treba zgodovino dojemati geografsko in geografijo

zgodovinsko. To je koncept, ki ga v razvoju geografije kasneje še večkrat srečamo, na primer pri Immanuelu Kantu v 18. stoletju. Kant je trdil, da geografija in zgodovina zaobjemata vse znanje: geografija opisuje pojave v prostoru, zgodovina pa v času (Unwin, 1992) oziroma da geografija zagotavlja fizično ozadje kot areno, v kateri se vrstijo zgodovinski dogodki (James, Martin, 1993).

Herodotovi geografski prispevki izhajajo iz spoznanj, do katerih je prišel na številnih, več let trajajočih potovanjih, saj je prepotoval večino tedaj poznanega sveta. Iz njegovih opisov v delu *Zgodbe* (Ἱστορίαι, *Historiai*; slovenska izdaja: Herodot iz Halikarnasa, 2006) je razvidno, da je preučeval tako naravno- kakor tudi družbenogeografske značilnosti posameznih okolij. Ni se zadovoljil samo z opisovanjem, ampak je skušal nekatere pojave tudi razložiti. Pri tem je svoje hipoteze vedno podprl z logiko, kjer je upošteval osnovni princip, da je svet urejen simetrično. V razpravi o Egiptu, kjer pojasnjuje redno poletno poplavljanje Nila, razlaga, da ima Nil (po principu simetrije) podoben tok kot Donava. Izvir ima blizu zahodne obale Libije (Afrike), nato teče proti vzhodu in se potem obrne proti severu, kjer se izliva v Sredozemsko morje. Nekateri (na primer Cresswell, 2013), vidijo v Herodotovih razlagah tudi elemente okoljskega (geografskega) determinizma. Pri opisu Egipta tako razlaga, da se v značilnostih in navadah prebivalcev odražajo posebnosti podnebja in režim reke Nil.

Herodot ni imel posluha za matematične in astronomske značilnosti Zemlje, ki so bile kasneje sestavni del geografskih razmišljanj, kot je na primer oblika Zemlje, določanje točne lokacije krajev in izdelovanje zemljevidov. Glede oblike Zemlje je prevzel pogled, da je Zemlja ploščata, nad katero po loku potuje Sonce od vzhoda proti zahodu. V njegovem času so sicer potekale razprave, da je Zemlja morda okrogla (o tem sta govorila že Pitagora in Filolaj okoli leta 500 pr. n. št.), vendar sta dokaze na osnovi opazovanj prispevala šele Evdoks in Aristotel približno stoletje kasneje. **Evdoks iz Knidosa** (Εὐδόξος, *Eúdoksos*; 410–347 pr. n. št.) je na okroglo obliko Zemlje sklepal s pomočjo opazovanja višine zvezd pri potovanju v poldnevniški smeri, saj se ta spreminja, kar se pri ravni Zemlji ne bi zgodilo (Lovrenčak, 1996, str. 11–12). Okrogla oblika Zemlje mu je služila tudi za razlago toplotnih pasov, saj so ti povezani z različnim vpadom Sončevih žarkov na Zemljino površje. V odvisnosti od geografske širine je Zemljo razdelil na pet toplotnih pasov: dva za človeka zelo neprijazna hladna pasova v polarnih predelih, nevzdržno vroči pas ob ekvatorju, na katerega je sklepal iz visokih temperatur zraka v Sahari, in dva zmerna pasova med ekstremnima na vsaki polobli, ki sta primerna za življenje človeka (Roller, 2015).

Aristotel (Ἀριστοτέλης, *Aristotelēs*; 384–322 pr. n. št.) se sicer z geografijo ni veliko ukvarjal, a je sklepal, da je Zemlja okrogla po Zemljini senci, ki pada na Luno ob njenem mrku in ima obliko loka, takšno senco pa lahko meče le krogla (Lovrenčak, 1996, str. 13). Med Aristotelove prispevke k geografiji lahko prištevamo razmišljanja o poselitvi sveta, razširjenosti rastlin in živali ter razprave o potresih in težnosti Zemlje.

Za geografsko teorijo so pomembna tudi Aristotelova pojmovanja prostora in prostorskih enot, ki izhajajo iz filozofskih razprav njegovega učitelja Platona (428–348 pr. n. št.). Platon pogosto uporablja pojem *chora* za prostor, ki pridobiva vsebino (v nasprotju s pojmom *kenon*, ki predstavlja neomejen prostor brez vsebine), *topos* pa za prostor, ki

je že zapolnjen z vsebino, oziroma za neko doseženo stanje v prostoru. Aristotel začne uporabljati izraz *chora* za regijo oziroma pokrajino, *topos* pa za del (enoto) te regije. V obeh primerih gre za določen in specifičen prostor, ki ima svoje značilnosti in je omejen (Cresswell, 2013). Oba izraza sta postala sestavni del geografske terminologije. V srednjeveški geografiji se je pojem horografija začel uporabljati za opise večjih enot Zemljinega površja (dežel, držav, pokrajin), topografija pa za opise krajev ali manjših območij. Kasneje se je izraz topografija uveljavil tudi za opis (morfoloških) značilnosti površja.

Nekatera teoretična spoznanja grških mislecev so bila v nasprotju z ugotovitvami tedanjih terenskih raziskovalcev (popotnikov). Po nekaterih virih naj bi Feničani pripluli do ekvatorialnih predelov Afrike in celo objadrali Afriko in tako ovrgli teorijo o neznosnih temperaturah ob ekvatorju. V 4. st. pr. n. št. je **Piteas** (Πυθαίας, Pithéas; ok. 340 pr. n. št.–ok. 270 pr. n. št.) plul ob obalah Severne Evrope in obplul Britansko otočje ter odkril, da so ti predeli precej bolj poseljeni, kakor je to veljalo v teoriji. Žal so njegovi sodobniki te ugotovitve večinoma spregledali.

Velik napredek v poznavanju sveta se je zgodil v času Aleksandra Velikega (356–323 pr. n. št.) zaradi širjenja njegove države na vzhod. Aleksandra, ki je bil Aristotelov učenec in dober poznavalec geografije, so na vojaških pohodih v Azijo spremljali tudi strokovnjaki, ki so popisovali dogajanje, opisovali osvojene dežele in merili razdalje.

2.2 Antična geografija med Grčijo in Rimom

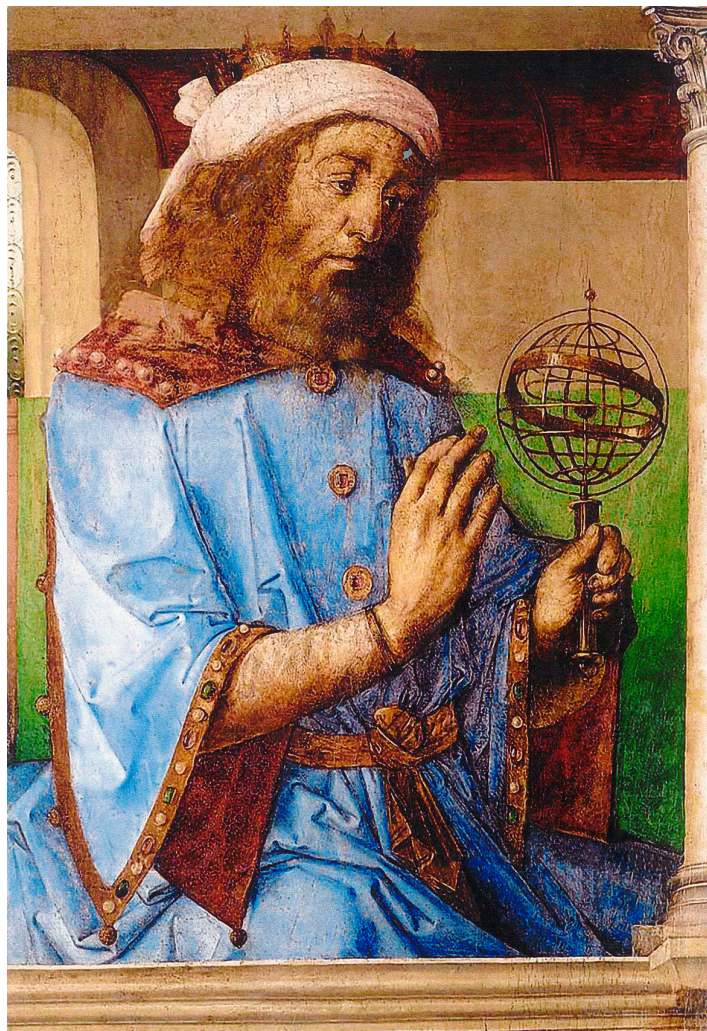
Temeljna znanja o velikosti Zemlje kot krogle in določanju geografskih koordinat so prispevali učenjaki, ki so delovali v Aleksandriji, najpomembnejšem antičnem znanstvenem središču. Eden od njih je bil **Eratosten** (Ἐρατοσθένης, Eratosthénēs; ok. 276–ok. 194 pr. n. št.), ki je vodil aleksandrijsko knjižnico in je presenetljivo natančno izračunal obseg Zemljine krogle. Pri tem si je pomagal z višino Sonca nad ravnino horizonta v Sieni (današnjem Asuanu v Egiptu) in Aleksandriji ter razdaljo (lokom) med obema krajema. Za Sieno je sklepal, da leži na severnem povratniku in da je tam ob poletnem obratu Sonce v zenitu (osvetli dno zelo globokega vodnjaka), zenitna oddaljenost Sonca v Aleksandriji pa je na ta dan $7,2^\circ$. Po pravilu o izmeničnih kotih je sklepal, da je zenitni kot Sonca v Aleksandriji enak kotu, ki ga oklepa središče Zemlje z obema krajema. Ker je ta kot $1/50$ polnega kroga, je tudi razdalja (lok) med Aleksandrijo in Sieno $1/50$ obsega Zemlje. Navkljub vsem netočnostim, ki jih je uporabil, je dobil presenetljivo natančen podatek, 250.000 stadijev (39.816 km; Lovrenčak, 1996, str. 18).

Kljub natančnosti pa Eratostenove vrednosti obsega Zemlje kasneje niso obveljale, bolj so verjeli **Posidonijevim** (Ποσειδώνιος, Poseidónios; ok. 135–194 pr. n. št.) izračunom iz okoli 100 pr. n. št., ki so bili močno podcenjeni (180.000 stadijev). Zelo pomemben je tudi Eratostenov prispevek k razvoju geografskega koordinatnega sistema, ki ga je uporabil za točno lokacijo krajev in izračun razdalj med njimi ter kot prvi na zemljevid narisal natančnejšo geografsko mrežo. Vnesel je sedem poldnevnikov in sedem med seboj enako oddaljenih vzporednikov. Uporaba geografskih koordinat je omogočila izdelavo natančnejših zemljevidov in pomenila velik napredek v navigaciji (Holt-Jensen, 2009).

V Eratostenovem času je bila razdalja od Atlantskega oceana do Indije približno znana. To je sprožilo zelo pomembno vprašanje, kaj je v obsežnem prostoru med Vzhodno Azijo in Zahodno Evropo. Nekateri so domnevali (med njimi tudi **Krates iz Malosa**, Κράτης ὁ Μαλλώτης, Krátēs ho Mallótēs, ki je okoli leta 150 pr. n. št. izdelal prvi globus), da so tam štiri poseljena kopna, na vsaki polobli po dve. Glede na Posidonijeve ocene obsega Zemlje so tudi sklepali, da razdalja od vzhodnega dela Azije do Evrope ni zelo velika.

Slika 4: Klavdij Ptolemaj (po razglednici, zbirka: D. Ogrin).

Figure 4: Claudius Ptolemy (after a postcard, collection: D. Ogrin).

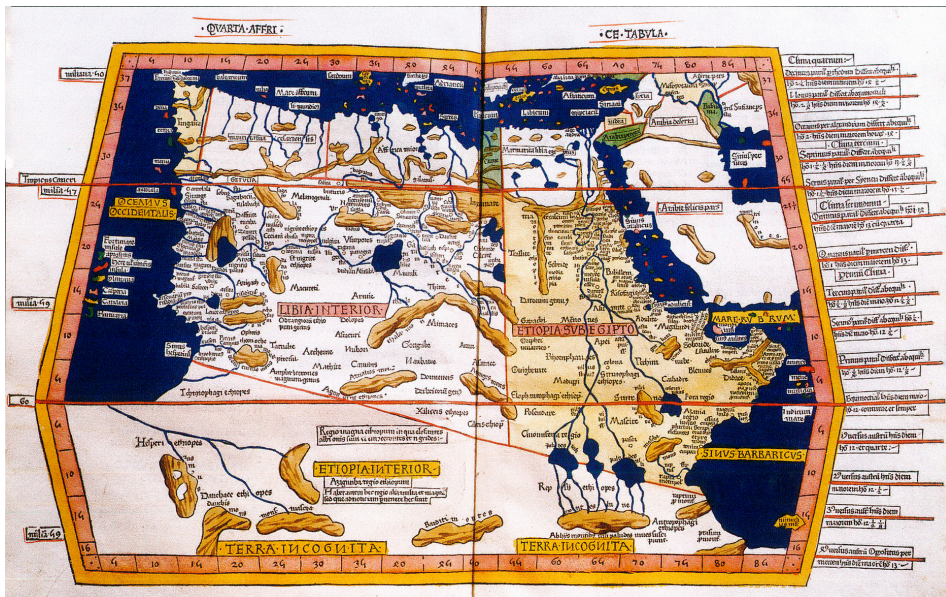

Eratostenovo geografsko delo so kasneje nadaljevali njegovi učenci in znanstveni nasledniki v Aleksandriji, med njimi **Klavdij Ptolemaj** (Κλαύδιος Πτολεμαῖος, Klaúdios Ptolemaíos; ok. 85–ok. 170 n. št.), ki je tekom svojega življenja postal Rimljan, podobno kot tudi pred njim Strabon. Napisal je obsežno delo z naslovom *Geografski priročnik* (Γεωγραφικὴ Ὑφήγησις, *Geōgraphikḗ hyphēgēsis*). V prvem delu je razložil osnovne principe računanja velikosti Zemlje, geografske širine in dolžine, razdelitve Zemlje v stopinjska polja in kartografskih projekcij. Pomemben je zlasti njegov prispevek k razvoju geografskih koordinat, saj je izbral kot izhodišče za določanje geografske širine ekvator, za geografsko dolžino pa najbolj zahodno točko tedaj poznanege sveta na Kanarskih otokih (Rana, 2008). Ptolemaj izstopa po zelo natančni uporabi enostavne stožčne (konusne) projekcije, za katero je podal matematično razlago in se po njem tudi imenuje (Peterca, 2001, str. 79–80). V osmem delu Geografskega priročnika so zbrani zemljevidi različnih delov tedaj poznanege sveta, ostalo pa je zbirka preglednic s podatki o geografski širini in dolžini za 4000 krajev.

Čeprav je bilo v Ptolemajevem času splošno znano, kako se izračuna geografska širino s pomočjo višine Sonca nad ravnino obzorja, so bili izračuni narejeni le za maloštevilne kraje. Večji problem je predstavljalo določanje geografske dolžine, ki so jo določali s pomočjo trajanja potovanja od enega kraja do drugega, zato so bili številni podatki o geografski dolžini napačni. Težavo je predstavljala tudi uporaba Posidonijevega podcenjenega obsega Zemlje. Zaradi problemov z določanjem geografske dolžine so bili Ptolemajevi

Slika 5: Ptolemajeva karta Afrike (po razglednici, zbirka D. Ogrin).

Figure 5: Ptolemy's map of Africa (after a postcard, collection: D. Ogrin).

zemljevidi tedaj znanega sveta nenatančni v smeri vzhod–zahod. Začetni poldnevnik je potekal čez Kanarske otoke, 180. pa po osrednji Kitajski. Če primerjamo s sedanjimi zemljevidi, vidimo, da je razlika med Kanarskimi otoki in Kitajsko le okoli 120 dolžinskih stopinj (Holt-Jensen, 2009).

Ptolemaj je avtor tudi enega največjih del klasične astronomije *Velika razprava* (Ἡ Μεγάλη Σύνταξις, Hē Megalē Syntaxis), ki se nam je ohranilo v arabskem prevodu z naslovom *Almagest* iz 12. st. V njem je združil celotno astronomsko znanje tedanjega časa in utemeljil geocentrični sistem. Delo je bilo osnova za vse astronomsko znanje do 17. stoletja (Rana, 2008).

S pomočjo Strabona in Eratostena so starogrško geografsko tradicijo prevzeli Rimljani. Ti so imeli bolj praktične poglede na geografijo in niso razvili svoje geografije, čeprav je širjenje imperija prineslo nova spoznanja o deželah, ki so bile do tedaj manj znane. Novo pridobljenih informacij niso izkoristili za napredek geografije kot znanstvene discipline, temveč so se večinoma držali grških konceptov in dognanj. Geografija se je – kakor tudi druge vede – začela močneje razvijati šele v cesarski dobi, zlasti za časa Nerona (37–68 n. št.). Rimljani so geografsko znanje s pridom uporabljali pri izgradnji obsežnega sistema cest, ki so povezovale imperij. Pri načrtovanju cest so preučili številne topografske podatke, na podlagi katerih so izbrali najprimernejšo traso. Geografska znanja in kartografski prikazi so jim služili tudi v upravne in vojaške namene. Za vojsko so bili tako zanimivi podatki o širinah in globinah rek, ki jih je vojska morala prečiti, razdalje med kraji in možnosti oskrbe.

Za vojaške potrebe so skozi več stoletij v začetku našega štetja nastajali zemljevidi rimskega cestnega omrežja. Do danes se je ohranil eden, ki se po nekdanjem lastniku iz 16. stoletja imenuje Tabula Peutingeriana. Zemljevid prikazuje cestne povezave od Britanskega otočja do Kitajske. Avtorji zemljevida so različni, zasnovo je zelo verjetno izdelal Agripa. Sestavlja ga enajst 33 cm visokih trakov v skupni dolžini 680 cm, na katerih so prikazi zelo stlačeni v smeri sever–jug. Tabula ni zemljevid v današnjem pomenu besede, tudi odstopa od standardov za izdelavo zemljevidov, ki so se uveljavili ob koncu antike. Je zgolj shematičen prikaz (itinerarij) cestnega omrežja (ceste so izrisane v rdeči barvi) z imeni krajev in razdalj med njimi (v rimskih miljah). Tabulo so uporabljale rimske legije za vojaške premike in nastanitve, zato so na njej tudi manjši, za vojsko pomembni kraji. Relief označujejo nizi svetlo rjavih gričev, reke so vijugaste črte v zeleni barvi. Večji, obzidani kraji so označeni s stavbami in obzidjem, manjši pa s stolpi ali samo z imeni (Gašperič, 2007).

Če za Eratostena velja, da so ga zanimali predvsem občji, matematičnogeografski in kartografski problemi (nekateri ga imajo za 'očeta kartografije'), pa **Strabon** (Στράβων, *Strábon*, latinsko Strabo; 63/64 pr. n. št.–ok. 23 n. št.) velja za nadaljevalca grške topografske in horografske (regionalnogeografske) tradicije. Napisal je obsežen enciklopedičen opis tedaj poznanega in poseljenega sveta (ekumene) z naslovom *Geografija* (Γεωγραφικά, *Geōgraphiká*), ki ga sestavlja 17 knjig. Strabon je bil po nekaterih pričevanjih občudovalec rimske veličine, učinkovitosti državne uprave in delavnosti ter sposobnosti rimskih uradnikov. Poglavitna namena njegove Geografije naj bi bila širjenje splošne kulture in pomoč rimskim uslužbencem pri njihovem delu (Zlobec, 1999).

Za Strabonovo *Geografijo* sta značilni sistematičnost in uporaba številnih podatkov, ki zavzemajo obsežen del njegovega opusa. Držal se je načela, da mora vsak, ki se loti opisovanja krajev, poleg opisa dodati tudi vse podatke meritev (geografskih koordinat, razdalj med kraji ipd.). V njegovem delu je opazen tudi poizkus razumevanja medsebojne povezanosti krajev, lokalnega z globalnim, preteklega s sedanjim. Posebna vrednost dela je, da je vanj vključil, komentiral in citiral številna antična grška dela, ki se do danes niso ohranila in tako omogočil vpogled vanje tudi kasnejšim rodovom raziskovalcev. Strabonova *Geografija* vsebuje tudi poskuse razlag posameznih običajev, kulturnih razlik in načinov vladanja ter upravljanja v posameznih delih sveta. Na primeru Italije in še nekaterih območij pojasnjuje tudi pomen naravnih razmer za družbeni razvoj, v čemer Cresswell (2013) vidi avtorjevo nagnjenje k okoljskemu determinizmu.

Slika 6: Strabon (po razglednici, zbirka: D. Ogrin).

Figure 6: Strabo (after a postcard, collection: D. Ogrin).

3 PRIKAZI SLOVENSKEGA OZEMLJA V ANTIČNIH GEOGRAFSKIH DELIH

Pregled pisnih virov, ki govorijo o severnem Jadranu in današnjem slovenskem ozemlju v antiki, je večinoma narejen po prispevku Zlobčeve (1999) in dopolnjen z delom Hriberška (2013). Zlobčeva omenja, da noben antični avtor, z izjemo Strabona in zlasti Plinija Starejšega, ni posvetil posebne pozornosti severnemu Jadranu, čeprav je bil ta del Sredozemlja strateško pomemben. Na tem območju tudi ni nastal noben pisni vir, čeprav je bil Oglej (Aquileia) pomembno trgovsko središče in je kot tak zagotovo imel razvito kulturno življenje. Grki so območje Jadranskega morja slabo poznali, v njihovih geografskih delih prevladujejo opisi obalnega pasu, zalivov, izlivov rek in razdalj med pristanišči; torej podatki, ki so bili pomembni za mornarje in trgovce. Med opise so vpletali tudi veliko mitološkega izročila. Več zapisov o širšem območju severnega Jadrana je nastalo v času rimske zasedbe in prodiranja na vzhod (na primer spisi Katona in Polibija), ko je to ozemlje dobilo večji strateški pomen. Najbolj temeljito sta ga opisala Strabon in Plinij Starejši, ki sta v svojih opisih združila informacije iz starejših in novejših virov (Zlobec, 1999).

Prvi pisec, pri katerem najdemo nekaj fragmentov o severnem Jadranu (čeprav nekateri dvomijo o pristnosti tega opisa), je **Hekatej iz Mileta** (Ἑκαταῖος ὁ Μιλήσιος, Hekataios; 550–476 pr. n. št.). Od ljudstev, ki živijo ob severnem delu Jadrana, omenja Histre, neidentificiran narod Kavlikov in Liburne. Ohranil se je tudi opis, ki prča o rodovitnosti pokrajine (Zlobec, 1999, str. 14): *»Dežela je primerna za živinorejo, tako da živina rodi dvakrat letno in so porodi dvojni, pogosto se rodijo tudi trije ali štirje mladiči, včasih pa tudi po pet ali več. Kokoši ležejo jajca dvakrat dnevno, čeprav so, med vsemi pticami, precej majhne.«*

V 6. st. pr. n. št. je nastal tudi celovit prikaz jadranske obale kot praktičen priročnik za plovbo, ki ga pripisujejo **Skilaksu** (Σκύλαξ, Skýlaks). Kasneje, ko so to delo začeli uporabljati kot učbenik geografije, so ga neznani uporabniki dopolnili in posodobili. Glavnino dela zavzema naštevanje narodov, ki živijo ob obali Jadranskega morja, med njimi Kelti, Veneti, Histri in Liburni. Za istrsko obalo najdemo podatek, da plovba ob njej traja en dan in eno noč, za sosednjo liburnijsko pa, da tam vladajo ženske.

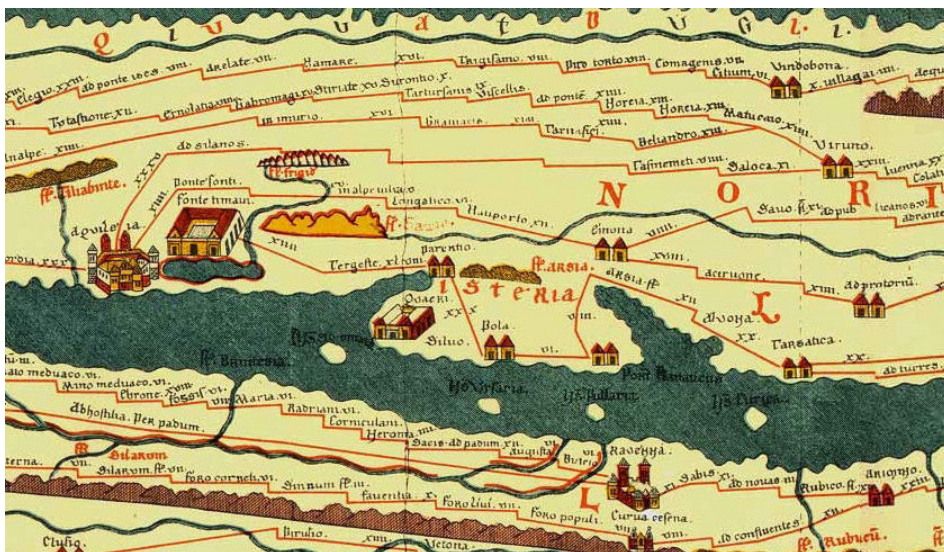
V helenistični dobi, ko Grki niso imeli aktivnih stikov s severnim Jadranom, nastopa to območje v mitu **Apolonija Rodoškega** (Ἀπολλώνιος Ῥόδιος, Apollónios Rhódios; ok. 295–ok. 215 pr. n. št.) o potovanju Argonavtov po Podonavju in Jadranu. Iz opisov je razvidno, da ni imel realnih predstav o ozemlju, ki ga je opisoval. Zanimivo je na primer prepričanje o toku reke Hister (Donave), da se en njen krak izliva v Črno morje, drugi pa v Jadransko, po katerem naj bi Argonavti prišli do Istre.

Najbolj običajne predstave, ki so jih imeli Grki o severnem Jadranu, najdemo v delu **Psevdo-Skimnosa** (Ψευδοσκύμνος). Delo opisuje dežele Evrope, Azije in Libije (Afrike) in je verjetno nastalo v 2. st. pr. n. št. kot šolski učbenik. Avtor je informacije črpal zlasti iz Eratostenovih geografskih del in drugih spisov iz 3. in 2. st. pr. n. št. V opisu širšega območja severnega Jadrana so zanimiva novost opisi vremenskih in podnebnih razmer. Povzemamo dele besedila, ki se nam zdijo zanimivi z vidika geografije današnjega slovenskega ozemlja (Zlobec, 1999, str. 19–20): *»Na njihovih mejah (Keltov) se*

nahaja tako imenovani severni steber [po mnenju Zlobčeve bi lahko steber simboliziral Alpe], ki je izjemno visok in z vrhom srši proti nemirnemu morju. V bližini tega stolpa živijo Kelti, ki bivajo najdlje in širijo do sem svoje meje, Veneti in tisti Histri, ki zasedajo notranji predel Jadrana. Pravijo, da se tu začne tok Histra. Sledi morje, imenovano Jadransko. ... Pripovedujejo, da Jadranski zaliv vse naokrog naseljuje množica približno milijona in pol barbarov, ki obdelujejo rodovitno deželo; pravijo namreč, da tudi govedo rodi po dva mladiča. Podnebje tega območja se razlikuje od ponskega, tudi, če sta (deželi) blizu; namreč ne sneži in ni premrzlo, ampak povsod in vedno vlažno. (To območje) pa je podvrženo nenadnim vremenskim spremembam, zlasti poleti; takrat padajo strele in divjajo nevihte.»

V rimskem času vse do cesarske dobe ni pomembnejših geografskih del o severnem Jadranu. Najobsežnejši in najpomembnejši deli sta nastali med prvim in drugim stoletjem našega štetja, to sta Strabonov in opis Plinija Starejšega. Iz tega časa je tudi prvi geografski spis v latinščini, Melova *Chorographia*, ki pa je z informacijami o severnem Jadranu precej skopa, in upodobitev našega ozemlja na *Tabuli Peutingeriani*. Prikazano je v zgornjem delu četrtega in petega segmenta (Mihevc, 1998), od krajev so med drugim izpisani Longatico (Logatec), Nauportus (Vrhnika) in Emona (Ljubljana).

*Slika 7: Širše območje današnje Slovenije na Tabuli Peutingeriani (Tabula Peutingeriana, 2017).
Figure 7: A broader area of the present-day Slovenia on the The Peutinger Map (Tabula Peutingeriana, 2017).*

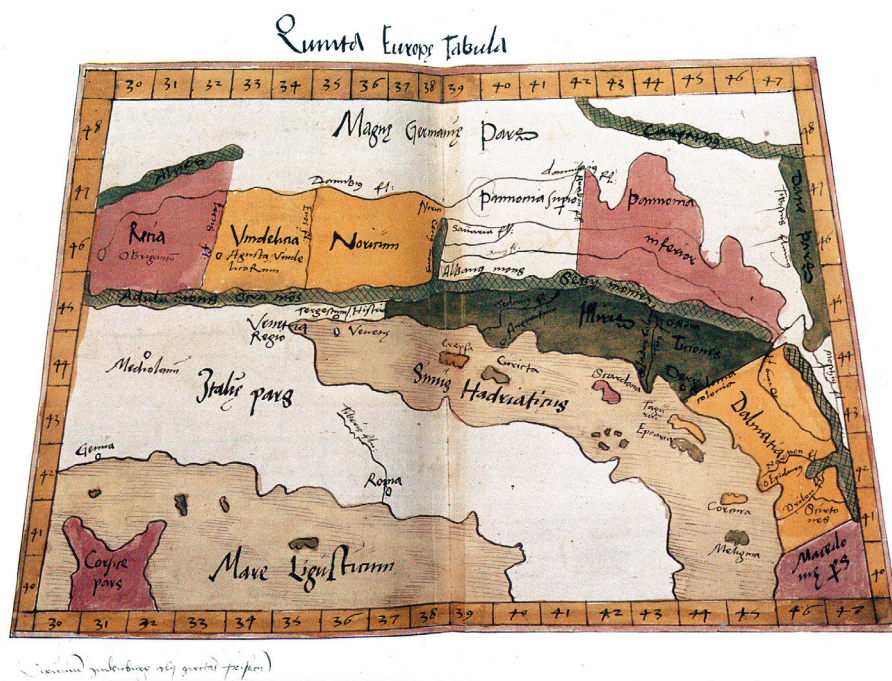

Podatki, ki jih je **Strabon** posredoval o severnem Jadranu, so razpršeni med več knjig njegove *Geografije*. V prvi je zanikal teorijo o črnomorsko-jadranski bifurkaciji reke Hister (Donave) in nasprotoval tradicionalni predstavi, da se ta reka izliva tudi v Jadransko

morje. V četrty in peti knjigi je predstavil morfološko in etnografsko podobo (tudi alpskih in predalpskih predelov) ter izpostavil pomen Ogleja, od koder je trgovsko blago potovalo po kopnem in po rečnih poteh do Donave. V začetku pete knjige, kjer je opisal naravno podobo Italije in prepletal realnost z miti in nepreverjenimi dejstvi, je tudi opis izvirov Timave (Zlobec, 1999, str. 26): »... V Jadranskem zalivu je tudi Diomedovo svetišče, vredno omembe, Timavon: ima namreč pristanišče, lep, božanstvu posvečen gozdič ter sedem izvirov pitne vode, ki se takoj izlivajo v morje v široki in globoki reki. Polibij pravi, da so (vsi ti izviri) razen enega izviri slane vode in zato imenujejo prebivalci ta kraj 'izvir in mati morja'. Posejdonij pa pravi, da reka Timav, ki se spusti z gora, ponikne v brezno in teče pod zemljo sto trideset stadijev ter se izliva v morje...« Sedma knjiga vsebuje prikaz Ilirije, po Strabonu gorate dežele od dna Jadranskega morja (Tržaškega zaliva pri Tržiču) do Rizonskega zaliva (Boke Kotorske), to je ozemlja med morjem in panonskimi ljudstvi.

Slika 8: Peta karta Evrope z ozemljem današnje Slovenije iz Freiländerjevega prerisa Ptolemajevih kart, Dunaj okoli leta 1520 (po razglednici, zbirka: D. Ogrin).

Figure 8: The fifth map of Europe with the territory of the present-day Slovenia from Freiländer's copy of Ptolemy's maps, Vienna, around 1520 (after a postcard, collection: D. Ogrin).

Plinij Starejši (Gaius Plinius Maior; ok. 23/24–79 n. št.) je napisal monumentalno delo *Historia Naturalis* (*Naravoslovje*; slovenska izdaja: Plinij Starejši, 2013), ki na enciklopedičen način združuje opise narave in sveta. Naravoslovje večinoma ni avtorsko

delo, ampak rezultat zbiranja in povzemanja gradiva po drugih virih. Opis severnega Jadrana se nahaja večinoma v tretji knjigi, kjer so zbrani geografski opisi zahodne in južne Evrope, med njimi tudi 10. regije Italije. Plinij je poskušal celovito opisati deželo, ne našteva samo toponimov in etnografskih podatkov, kar je prevladovalo v delih pred njim, ampak tudi gospodarske razmere, upravni status naselij, razdalje med kraji in spremembe meja. Uporabljal je sodobne vire, tudi materialne, ki jih je prepletal s starejšimi geografskimi deli in mitološkimi pripovedmi. Kljub upoštevanju sodobnih virov pa je bila notranjost dežel ob severnem Jadranu Rimljanom Plinijeve dobe še vedno slabo poznana.

V opisu 10. regije Italije je tako izmed krajev, ki so zanimivi za slovensko geografijo, najprej opisal Trst z okolico in reko Timavo, ki jo je obravnaval že v drugi knjigi kot primer ponikalnice. Omenja tudi po vinu znani kastel Pucinum v bližini današnjega Devina ali Proseka, reko Formion (Rižana ali Osapska reka), ki je bila nekaj časa meja med Italijo in Histrijo, ter Okro, za katero Hriberšek (2013, str. 307) razlaga, da je katera od visokih kraških planot (Nanos, Hrušica) ali pa Razdrto. Od prebivalcev, ki so poseljevali ozemlje današnje Slovenije, Plinij našteva Karne, ki mejijo na Japude (Japode), Subokrine, Katala, Tavriske in Norike. Karni so bili keltsko ljudstvo, ki je živel v zaledju Oglega med reko Tilmont, Trstom, Jadranskim morjem, Nanosom (Hrušico) in Karnijskimi Alpami. Japodi so naseljevali območje zahodne Hrvaške in zahodne Bosne ter Notranjsko. Subokrini (Podokrijci) so bili prebivalci pod Okro, plemenska skupnost ali pleme, ki je živel v Pivški kotlini in zgornji Vipavski dolini. Katali so bili pleme (morda del Histrov), ki je živel ob reki Formion v zaledju Trsta. Tavriski so bili keltsko ljudstvo, razdeljeno na več plemen, ki je živel v srednji in vzhodni Sloveniji, severozahodni Hrvaški in jugozahodni Madžarski. Noriki pa so bili plemenska skupnost, ki je sprva živel na območju osrednje Koroške in pozneje svoje ozemlje razširila na območje med vzhodnimi Alpami, Donavo in Panonijo, med njihovimi mesti je bila tudi Celeja (Hriberšek, 2013, str. 307, 312).

Tudi Plinij Starejši je zavračal staro trditev, da se reka Hister izliva v Jadransko morje. Pri razlagi, kako naj bi Jazon in njegovi spremljevalci prišli z ladjo Argos (Argo) iz Donave v Jadransko morje, je naštel več toponimov, ki se nanašajo na današnje slovensko ozemlje (Zlobec, 1999, str. 30): »...*Veliko ljudi se je zmotilo, in tudi Nepot, ki je živel ob Padu, rekoč, da Istra dobi ime po reki, imenovani Hister, ki se izliva v Jadransko morje iz Donave, na nasprotni strani ustja Pada, in da toka Histra in Pada, ki se stekata iz nasprotnih strani, spremenita morje, s katerim prideta v stik, v sladko vodo. Nobena reka se ne izliva iz Donave v Jadransko morje. Mislim, da so se zmotili, ker se je ladja Argos spustila po rečni poti v Jadransko morje nedaleč od Tergesta (Trsta), vendar ni več znano, po kateri reki. Skrbnejši (pripovedovalci) poročajo, da so (ladjo) prepeljali čez Alpe na ramenih, tja pa je prišla po Donavi, potem po Savi, potem po Navportu (Ljubljani), ki je tako poimenovan po tem dogodku in ki izvira med Emono (Ljubljano) in Alpami. Istra se širi (proti morju) kot polotok...« Pri naštevanju rimskih mest v Histriji (Istri) omenja tudi Ajgido (Aegida, Agida, v rimski dobi tudi Capris, sedanji Koper; Hriberšek, 2013, str. 309).*

Plinij Starejši (2013, str. 248) je opisal današnje slovensko ozemlje tudi na začetku poglavja o Panoniji: »*Sledijo želodonosni kraji Panonije, koder se strmine gorskih slemen Alp zmanjšujejo in se sredi Ilirika, kjer tečejo v smeri od severa proti jugu, v*

levo in desno lahko vzpenjajočih se pobočjih iztečejo. « Z 'želodonsnimi kraji' Plinij po mnenju Hriberška (2013, str. 324) opisuje prostrano gozdnato (poraščeno s hrasti) pokrajino med Dravo, Savo in Donavo. Od današnjega slovenskega ozemlja sta k Panoniji spadala severovzhodna Slovenija in Dolenjska. Med naselji v Panoniji omenja Emono (Ljubljana), Pretorij Latobikov (Trebnje) in municipij Latobikov (municipij Nevioudunum; Drnovo pri Krškem). Emona je omenjena samo na tem mestu, iz česar lahko sklepamo, da v Plinijevem času ni imela večjega pomena. Kot pomembnejši reki, ki se izlivata v Danuvij (Donavo), navaja Savus (Savo) in Dravus (Dravo). Drava izvira v Noriku in naj bi bila deroča, Sava, ki priteče iz Karnijskih Alp, pa bolj umirjena. Obe sta omenjeni kot plovni reki. Od ljudstev v današnjem slovenskem delu Panonije (Plinij Starejši, 2013, str. 248; Hriberšek, 2013, str. 324, 325) so omenjeni: Kolapijani kot ilirsko pleme, ki je živelo na območju Bele krajine in spodnjega toka Kolpe (Kolapis), in Latobiki (keltsko pleme v Posavju).

4 SKLEP

Za razvoj geografije so antična dognanja velikega pomena, saj predstavljajo osnovo, na kateri je temeljil razvoj v kasnejših stoletjih. Starogrška civilizacija je znanost razvila okoli 6. st. pr. n. št., s prevzemom, nadgradnjo in razvijanjem spoznanj, do katerih so že pred njimi prišli v Mezopotamiji, Egipčani, Feničani in verjetno tudi druge, bolj oddaljene razvite civilizacije. Žal so viri o antičnih dosežkih le fragmentarno ohranjeni, kljub temu pa nudijo vpogled v osnovno stanje geografije v tem času.

Grški in rimski antični geografi so se ukvarjali predvsem s tremi osnovnimi problemi:

- z natančnim opisovanjem posameznih območij in njihove zgodovine;
- z meritvami sveta in izdelovanjem zemljevidov;
- z razmišljanji o odnosih med človeško družbo in njenim okoljem, ki vključujejo prepričanje, da na Zemlji obstajata po božji volji ustvarjen red in namen ter da okolje vpliva na ljudi in da lahko ljudje samo omejeno spreminjajo svoje okolje.

V pristopih antičnih učenjakov prepoznamo tudi enega od dualizmov, ki spremlja geografijo vse do današnjih dni. Nekateri od njih (na primer Anaksimander in Eratosten) so se ukvarjali predvsem s pojasnjevanjem splošnih dejstev in iskanjem zakonitosti, kar danes poznamo kot nomotetični pristop, niso pa jih toliko zanimale edinstvene značilnosti posameznih pokrajin in razlike med njimi. Drugi (na primer Herodot in Strabon) pa so bolj stremeli k potovanjem in opisovanju edinstvenih značilnosti (posameznih krajev, dežel), kar imenujemo idiografski pristop. Nomotetični pristop je prisoten predvsem pri obči, idiografski pa pri regionalni geografiji. V nadaljnjem razvoju geografije so se zato pogosto pojavljale dileme, da bi morala geografija prevzeti bodisi prvi bodisi drugi pristop. Zagovorniki enotne geografije pa so bili mnenja, da mora geografija uporabljati oba pristopa, da dvojnost obstaja predvsem v teoriji in da le kombinacija obeh pristopov zadovoljivo pojasnjuje predmet geografskega raziskovanja, to je Zemljino površje.

Širše območje današnjega slovenskega ozemlja je bilo v antiki razmeroma slabo poznano. V grških delih so v ospredju opisi obalnega pasu Tržaškega zaliva, prevladujejo

podatki, pomembni za morjeplovce in trgovce. Med opisi je tudi veliko mitološkega izročila. Popolnejši opisi so nastali v rimskem obdobju, v času zasedbe teh krajev in prodiranja na vzhod. Kljub kombiniranju starejših in sodobnih virov pa je ostala notranjost dežel ob severnem Jadranu tudi Rimljanom slabše poznana.

Literatura in viri

- Burke, P., 2016. Where Geography Came From. V: The Wiley Blackwell Companion to Human Geography (ur.: Agnew, J. A., Duncan, J. S.). Wiley Blackwell, str. 11–22.
- Claval, P., 1980. Epistemology and the History of Geographical Thought. Progress in Human Geography, 4, str. 371–384.
- Cresswell, T., 2013. Geographic Thought: a Critical Introduction. Chichester, Wiley-Blackwell, 290 str.
- Encyclopaedia Britannica. Eratosthenes, Ptolemy. 2017. URL: <https://www.britanica.com/biography/> (citirano 15. 10. 2017).
- Gašperič, P., 2007. Cartographic Images of Slovenia through Time/Kartografske upodobitve Slovenije skozi čas. Acta geographica Slovenica, 47, 2, str. 245–273.
- Hartshorne, R., 1939. The Nature of Geography: A Critical Survey of Current Thought in the Light of the Past. Annals of Association of American Geographers, 29, 3, str. 173–658.
- Herodot iz Halikarnasa, 2006. Zgodbe. Ljubljana, Slovenska matica, 901 str.
- Holt-Jensen, A., 2009. Geography, its History and Concepts: A Student's Guide. Los Angeles itd., Sage, 264 str.
- Homer-Sovrè, A., 1984. Odiseja. Ljubljana, Mladinska knjiga, 202 str.
- Hriberšek, M., 2013. Po Plinijevem nebu in zemlji. Komentar h knjigam 1–6 Plinijevega Naravoslovja. Ljubljana, Založba ZRC, 806 str.
- Ilešič, S., 1950. Zgodovina geografije [tipkopis]. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Prirodoslovno matematična fakulteta, Oddelek za geografijo, 80 str.
- James, E. P., Martin, J. G., 1993. All Possible Worlds: a History of Geographical Ideas. New York, John Wiley and Sons, 585 str.
- Lovrenčak, F., 1996. Matematična geografija. Ljubljana, Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 266 str.
- Mihevc, B., 1998. Slovenija na starejših zemljevidih. V: Geografski atlas Slovenije (ur.: Fridl, J., Kladnik, D., Orožen Adamič, M.). Ljubljana, DZS, str. 38–49.
- Miquel, A., 1967. La géographie humaine du monde musulman jusqu'au XIe siècle, Vol.1. Paris, EHESS, 426 str.
- O'Grady, P., 2004. Thales of Miletus. Internet Encyclopedia of Philosophy. URL: <http://www.iep.utm.edu/thales/> (citirano 27. 10. 2017).
- Peterca, M., 2001. Matematična kartografija. Ljubljana, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani, 211 str.
- Plinij Starejši, 2013. Naravoslovje 1, kozmografija in geografija (prevod: Hriberšek, M.). Ljubljana, Založba ZRC, 362 str.
- Rana, L., 2008. Geographical Thought – A Systematic Record of Evolution. New Delhi, Concept, 495 str.

- Roller, D. W., 2015. *Ancient Geography: The Discovery of the World in Classical Greece and Rome*. London, I. B. Tauris, 288 str.
- Salinas Prajs, R., 1985. Homerova slepa publika. Esej o geografskim uslovima za mesto Ilij u Ilijadi. Beograd, 155 str.
- Staszak, J. F., 1995. *La géographie d'avant la géographie. Le climat chez Aristote et Hippocrate*. Paris, L'Harmattan, 252 str.
- Tabula Peutingeriana. Wikipedija. 2017. URL: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/50/TabulaPeutingeriana.jpg> (citirano 6.11. 2017).
- Unwin, T., 1992. *The Place of Geography*. Harlow, Longman Group Limited, 273 str.
- Vresk, M., 1997. Uvod v geografiju, razvoj, struktura, metodologija. Zagreb, Školska knjiga, 304 str.
- Vrišer, I., 2002. Uvod v geografijo. Ljubljana, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 414 str.
- Wartzt, W., 1989. Newton, the Newtonians and the Geographia Generalis Varenii. *Annals of the Association of American Geographers*, 79, 2, str. 165–191.
- Zlobec, B., 1999. Poročila antičnih geografov o severnem Jadranu. *Zgodovinski časopis*, 53, 1, str. 11–32.

GEOGRAPHY IN CLASSICAL ANTIQUITY AND PRESENTATION OF THE SLOVENIAN TERRITORY IN THAT TIME

Summary

Among the writers who investigate the history of geography a belief prevails that the first steps in the development of geography as a scholarly discipline were made in Classical antiquity. However, the beginnings of geographical knowledge can even be traced much earlier in practical insights related to orientation and possibilities of survival at the dawn of humankind. Mainly three themes were in the foreground of Classical geographers' interest: description of locations (topographies) and countries (chorography), measuring the world and drawing maps, and considerations of the relationship between the humans and their environment. Description of unique features and explanation of general facts were the main focus of scholars' attention. Classical approach and findings were the foundation on which the development of geography has been based throughout the later centuries until the present day.

The term 'geography' (description of the Earth) was first used by the scholars of Alexandria around the year 200 BC; it is ascribed to Eratosthenes. Some researchers believe that Homer (probably 8 c. BC) should be regarded as the beginner of geography, because, in a way, his *Odyssey* is presentation of the world of his time. Miletus on the eastern coast of the Aegean Sea was one of the earliest scholarly centres important also for the development of geography. It was the meeting point of Mediterranean and Babylonian cultural spheres. Thales of Miletus (620–546 BC) believed that the Earth was a discus afloat on water. His disciple Anaximander (610–546 BC) was the first to draw a map of the world known in his time. He depicted the Earth, probably under the Babylonian influence, in the form of a circle surrounded by the ocean, and he placed the Mediterranean Sea in

the centre. On the basis of information that was coming to Miletus, Hecataeus (550–476 BC) described the world known at that time. A century later, Herodotus of Halicarnassus (485–425 BC) provided even more complex information about the world. In fact, he is better known as the beginner of historiography, but he places historical events within a geographical context. He travelled most of the world that was known in his time and collected his observations and explanations in his work *The Histories*. Herodotus still supported the thesis that the Earth was a flat discus, whereas a century later Eudoxus and Aristotle claimed that the Earth was spherical. Aristotle is also credited with including the notions of “chora” (for region) and “topos” (for its part) as technical terms in geographical terminology. A great step forward in the knowledge of the world was made during the era of Alexander the Great (356–323 BC), when Greece expanded its territories eastwards.

Fundamental knowledge about the size of the Earth as a sphere and about determining geographical coordinates was provided by the scholars of Alexandria, with Eratosthenes (276–194 BC) among them. His work was carried on by his disciples and scholarly followers, among others also by Claudius Ptolemy (90–168 AD). The latter is credited with great progress in cartography and in the knowledge of the position of the Earth as a celestial body. He is the originator of the geocentric system. With the help of Strabo (64 BC–23 AD) and Eratosthenes, who knew Greek, the old Greek geographical tradition was taken over by the Romans. The Romans promoted practical aspects of geography and developed no geographical school of their own, although the expansion of the Empire resulted in numerous new findings about the lands that had previously been poorly known. They exploited their geographical and cartographic skills for the construction of an extensive system of roads, for military purposes, and in the administrative management of the state. Also used for such purposes was Strabo’s *Geography*, an encyclopaedic description in seventeen volumes of the world known in his time.

The territory by the North Adriatic Sea, hence also the present-day Slovenian territory, was poorly known in Classical antiquity. Several written records about it were only made during the time of Roman occupation of these lands and the expansion towards the east, i.e. between the first and the second century AD, when this region became strategically more important. Greek sources (Hecataeus of Miletus, Pseudo-Skylax, Pseudo-Scymnus) are rather modest, prevailing are descriptions of coastal areas. These descriptions also include a lot of mythological material, e.g. the myth of the Argonauts’ travel in the Danube area and the Adriatic. More information on the lands by the North Adriatic can be found in Strabo. For example, he describes the sources of the Timava, the river which, as the disappearing stream Reka, sinks in the Škocjan Caves; he also rejects the traditional theory of the Black Sea-Adriatic bifurcation of the River Hister (Danube). The most extensive are the descriptions in the work *Historia Naturalis* by Pliny the Elder (23–79 AD). He describes in detail the peoples that were settled on the territory by the North Adriatic, he names the more important places and the distances between them, and describes navigable rivers and their character.

(Translated by Branka Klemenc)